

УДК 78.036.9:780.647.2:78.071.2
 DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/48-2-12>

Костянтин СТРЕЛЬЧЕНКО,
 orcid.org/0000-0001-5100-3656
 заслужений артист України,
 доцент кафедри інструментально-виконавської майстерності
 Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка
 (м. Київ, Україна) sunnyside.trio@gmail.com

ГАРМОНІЗАЦІЯ ТА АКОМПАНеМЕНТ ЕСТРАДНО-ДЖАЗОВИХ ТВОРІВ ДЛЯ БАЯНА Й АКОРДЕОНА В АСПЕКТІ АРАНЖУВАННЯ У СТИЛІ BOSSA NOVA

У статті висвітлюється актуальність одного з рішень проблеми популяризації інструментального виконавства на баяні та акордеоні з боку збагачення концертного музичного репертуару музиканта та сприяння розвитку та популярності інструментів у виконавській культурі естрадно-джазового жанру. Пропонуються нові прийоми аранжування та гармонізації акомпанементу творів тощо.

У напрямку роботи в сенсі стилістичного розмаїття виконавчої програми розглядається питання конструкції інструментів на початковому етапі розвитку та їх жанрове призначення на аматорському та професійному рівнях. Також аналізується творчість видатних майстрів сценічно-виконавського мистецтва та пропонуються роботи науково-дослідницького характеру.

З метою розширення меж жанровості репертуару і таким чином залучення слухача до нового саунду у сенсі новизни характеру та образу латиноамериканської музики в статті пропонується одна з форм аранжування твору, де показані різні прийоми гармонізації акомпанементу з декількома версіями обробок музичного матеріалу в стилі босанова. Це показується на нотних прикладах композицій, написаних авторами в оригінальному виді у різноманітних інших стилях. Також у прикладах роз'яснюється деякі принципи аранжування гармонійної складової звичайної структури акордів, у спеціально розробленій моделі ритмічної схеми акомпанементу в стилі босанова для виконання в партії лівої руки та частково у правій, яка (партія) імітує гру оркестрових інструментів ритм-секції біг-бенду.

У статті звертається увага на особливість та обов'язковість присутності і виконання характерного прийому естрадно-джазового акомпанементу, як «примарний тон» (від англ. *ghost note*), який підкреслює слабку частку такту, визначає стиль музики та темп ритму.

Практично і докладно в статті порушується питання про метод гармонізації естрадно-джазових композицій на базі схеми однакових акордових послідовностей, як це використовують у своїх творах композитори джазо-блюзових стандартів.

У підсумку, основна дослідницька робота побудована на базі аналізу творчих та наукових робіт провідних майстрів цього напрямку мистецтва та особистому досвіді.

Ключові слова: аранжування, акордеон, стиль, джаз, гармонізація, акомпанемент, виконавство.

Kostiantyn STRELCHENKO,
 orcid.org/0000-0001-5100-3656
 Honored Artist of Ukraine,
 Associate Professor at the Department of Instrumental and Performing Skills
 Arts Institute Borys Hrinchenko University of Kyiv
 (Kyiv, Ukraine) sunnyside.trio@gmail.com

HARMONIZATION AND ACCOMPANIMENT OF JAZZ-POP MUSIC FOR THE ACCORDION IN THE ASPECT OF ARRANGEMENT IN THE BOSSA NOVA STYLE

The article covers the relevance of one of the solutions to the problem of popularization of instrumental performance the accordion by enriching the concert music repertoire of the musician and promoting the development and popularity of instruments in the performing culture of pop and jazz genre. The new methods of arranging and harmonizing of the accompaniment of pieces, etc. are offered.

In the direction of work in the sense of stylistic diversity of the concert program the question of a design of accordions at an initial stage of development is considered and their genre functions at the amateur and professional levels. The creativity of outstanding masters of performing arts is also analyzed and works of research character are offered.

In order to expand the genre repertoire and thus attract the listener to a new sound in terms of novelty of the character and image of Latin American music, the article proposes one of the forms of arranging the piece, which shows different methods of harmonizing the accompaniment with several versions of music in bossa nova style. This is shown by the

sheet musical examples of compositions written by the authors in the original form in the other styles. The sheet music examples also explain some principles of arranging the harmonious component of the usual structure of chords, in a specially designed model of rhythmic accompaniment scheme in the bossa nova style to perform by left hand and partly by right, which (partly) mimics the play of orchestral instruments of rhythm section of the big band.

The article draws attention to the peculiarity and necessity of the presence and performance of a characteristic method of pop-jazz accompaniment, such as Ghost Note, which emphasizes the weak beat of the tact, denoting the style of the music and the tempo of the rhythm.

Practically and in detail in the article the question of a method of harmonization of pop-jazz compositions on the basis of a scheme of identical chord sequences as it is used in the works by composers of jazz-blues standards.

As a result, the main research work is based on the analysis of creative and scientific works of leading masters of this field of art and personal experience.

Key words: arrangement, accordion, style, jazz, harmonization, accompaniment, performance.

Постановка проблеми. Музичне акордеоно-баянне мистецтво вирізняється своєю репертуарною багатогранністю. Воно вміщує велике розмаїття жанрово-стильових характеристик творчості композиції й виконавства.

Баян та акордеон спочатку розвитку їх модельних конструкцій були задумані як інструменти, на яких можна грати музику легких жанрів, тобто народну, естрадну, а сьогодні й джазові аранжування звучать не менш природно і легко на цих інструментах. Для баяна та акордеона пісенно-танцювальні жанри були основними джерелами становлення репертуару, першими виконавцями якого були баяністи Я. Орланський-Титаренко, Б. Богданов, П. Гвоздев, П. Стригін, П. Рибаків, І. Паницький, тріо за участю О. Кузнецова, О. Данилова, Я. Попкова та ін. (Черепанин, 2008: 45). Такий репертуар у більшості має розважальний характер і пряме відношення до музики легкого жанру.

Нажаль дослідництво професійного виконавства баяна та акордеона в галузі естрадно-джазового жанру знаходиться поки що не на достатньому рівні популярності, щоб, наприклад, безпосередньо для баяністів та акордеоністів проводити фестивалі, концерти, відкривати відділи в учбових закладах для навчання виконавського мистецтва естрадно-джазового напрямку тощо. Тому проблема популяризації акордеона та баяна серед сучасної молоді та взагалі остається актуальною. І однієї з ключових задач у рішенні цієї проблеми є жанрове збагачення концертного репертуару методом гармонізації та аранжування акомпанементу музики легкого жанру.

Аналіз досліджень. Творчість відомих у світі майстрів виконавства у естрадно-джазовому жанрі таких як: Рішар Гальяно (Франція), Арт Ван Дам (США), Володимир Данилін (Росія), Марсель Аззоля (Франція), Віктор Власов (Україна) та багато інших, також творчі та наукові роботи викладачів, науковців у галузі аранжування чи перекладання оригінальних творів легкого жанру,

таких як, наприклад «Інтерпретація естрадно-джазових стилів в акордеонно-баянному виконавстві» М. Булда, «Практичний курс естрадно-джазового акомпанементу для баяна та акордеона» К. Стрельченка, «Школа джаза на баяне и акордеоне» В. Власова, «Джазові репетиції в репертуарному сьогодні професійного баяніста (на прикладі восьми джазових п'єс для баяна В. Власова)» В. Янчака, «Естрадний олімп акордеона» М. Черепанина та М. Булда, «Аранжування та обробки концертних творів для двох акордеонів» М. Черепанина тощо, грають головну роль у розвитку баяно-акордеонного мистецтва.

Мета статті – збагатити виконавську палітру музичного репертуару баяніста та акордеоніста, сприяти розвитку та популярності інструментів у музичній культурі, запропонувати методику аранжування та виконання естрадної та джазової музики для реалізації гри бажаних творів у інших стилях, адаптуючи обробку під власне виконавські можливості музиканта. Тобто підготувати твір певного стилю і грати його у в бажаному іншому, гармонізуючи акомпанемент на свій лад та думку.

Виклад основного матеріалу. Побудова акомпанементу та гармонізація у стилі *босанова* базуються на системі співвідношення виконання ритмічних схем лівої та правої рук, котрі мають чимало кількості складно виконуваних синкоп та характеризують латиноамериканські пісенно-танцювальні жанри та культуру. Ключову роль у цьому завданні грає акомпанемент, де бажано використовувати специфічні для естрадно-джазової музики види акордів, як на прикладах № 1 та № 2 (Стрельченко, 2014: 22).

Також слід звернути увагу на їх аранжовану структуру. Тут звуки акордів розташовуються таким чином, щоб, по-перше було комфортно їх виконувати, а, по-друге, вони мають звучати повноцінно та переконливо, згідно до природно-акустичної специфіки звучання та техніці звуковидобування при грі на баяні чи акордеоні.

Прикл. № 1

Прикл. № 2

Прикл. № 3

Почнемо з простого тризвуку до-мажор (C) чи фа-мажор (F) і порівняємо їх вигляд на прикладі № 1, де показано звичайний склад звуків акорду з прикладом № 3, де пропонується його готовий аранжований вигляд для побудови в обробці та виконання твору (Стрельченко, 2014: 23).

Розкладка нон-акордів та деяких альтерованих версій, приклад № 4.

При демонстрації пропонованого підходу до гармонізації у загальному саунді кожного акорду відчувається повноцінне та прозоре звучання складової гармонії, не зважаючи на одночасну гру двох однорідних джерел звуку інструменту (лівої та правої клавіатури). У цьому прикладі передбачається використання подібного будовання гармонії в частині акомпанементу, зверху ще додається мелодія теми чи імпровізація.

Головне значення у гармонізації твору і аранжуванні акомпанементу грає побудова гармоній-

ної вертикалі, відштовхуючись насамперед від пропонованої версії автора, та вдало підбраної ритмічної моделі акомпанементу для бажаного стилю майбутньої композиції. Для добірки акордів до бажаної теми варто ретельно прослуховувати матеріал готових виконань провідних зірок цього жанру, аналізувати готові нотні матеріали: естрадно-джазові обробки, аранжування, перекладання, а потім вносити свої доповнення чи зміну на основі проаналізованого матеріалу.

Невід'ємною частиною акомпанементу латиноамериканських ритмів вокально-інструментальної та танцювальної музики є такі ритмічні складові, як *монтуно*, *clave*, *тумбао*, *характерні ритмічні схеми партій гітари, басу, фортепіано, перкусії* тощо. Деякі з них мають бути у кожному аранжованому акомпанементу. Але це не означає, що, наприклад ритмічну схему гітари та мантуно у фортепіано слід здійснювати у кожному

Прикл. № 4

такті. ...лучше ограничиться в правой руке мелодией с подголоском, а ритм отмечать в левой руке, имитируя бас (Чугунов, 1988: 83).

Візьмемо два більш розповсюджених варіанти супроводження у стилі *босанова*, де ритмічна схема імітує моделі партій клавесина, гітари чи фортепіано, басу. В аранжуванні акордів супроводження *босанови* доречна насиченість скупченої гармонічної фактури, тому цей стиль зазвичай звучить у стриманому чи повільному темпі. Характер музики – спокійний та ліричний.

У прикладі № 5 пропонується дві моделі ритмічної схеми акомпанементу для виконання на акордеоні чи баяні (Стрельченко, 2014: 54). У першій та другій версії схеми верхньому голосу відводиться головна тема, акорди у партії правої руки виконують роль гри ритму гітари чи фортепіано, ліва рука грає басову та акордову партію, акорди конструкції готового баяна чи акордеона імітують інструмент перкусії клавесина. Для акомпанементу твору достатньо двох видів ритмічних схем та їх комбінацій.

Відштовхуючись від пропонованого прикладу роблячи гармонізацію аранжування п'єси, можна створити свій особистий варіант супроводження мелодичної лінії, обробивши дані, чи використати

готовий варіант що до вподоби. З боку може виглядати так, що виконуючи деякі епізоди фізично не можливо охопити усе аранжування акордів і мелодію одночасно, але якщо орієнтуватися на інтервальне співвідношення гармонійної складової потрібного акорду, цього буде досить для акустичного сприйняття повноти гармонії. Не буде зайвим згадати, що конструкція бассо-акордової системи лівої клавіатури баяна та акордеона ...представляет в этом случае определённые преимущества и возможности... 1-й пласт (верхний голос) будет отдан мелодической линии, а остальные – сложному полиритмическому акомпанементу (Власов, 2008: 73).

Методика репетиційної підготовки вивчення цього матеріалу пропонує використовувати «рухову пам'ять», як основний метод запам'ятовування акомпанементу чи акомпанованої частини твору (Липс, 1985: 149).

Звертаючи увагу на стильову характеристику звучання *босанови*, крім присутності багатьох синкопованих обертів, для найбільш переконливого виконання музики цього жанру і не тільки, слід грати один з прийомів, який протягом всієї композиції буде тримати настрій та музичний образ латиноамериканського стилю. Це – «примарний тон» (від *англ.* ghost note), – один з найпо-

Прикл. № 5

Bossa Nova Variant-1

Variant-2

ширеніших ритмічних прийомів (фішок) басової гри, який досить часто застосовується в акомпанементі та практично в усіх стилях естрадно-джазової музики (Стрельченко, 2014: 40).

Цим прийомом гри виконавець імітує звучання якого-небудь інструмента з ритм-секції біг-бенду (барабанною щіткою по малому барабану, «бряц» по струнах банджо, гітари чи контрабасу тощо), котрий виконується ніби випадково, але продумано, підкреслюючи акцентом слабку частку такту. У цьому випадку на баяні чи акордеоні він грається у акомпанементі в якості яскравого але дуже короткого звучання акорду або басу, котрі можуть озвучувати гармонію наступного акорду, мов, випереджаючи, зазвичай в партії лівої руки, де у прикладі №5 та далі цей момент відзначений стрілкою.

При гармонізації популярної музики дуже часто зустрічаються дивні ситуації при добірці акордів, коли звісні мелодії різних авторів робляться на одній послідовності гармонійної вертикалі чи на схожій послідовності акордів однакової функції тональності. І такий прийом виглядає цілком доречним. Подібні випадки зустрічаються в народній музиці,

у композиціях блюзової форми, де твори граються та імпровізуються на дванадцятитактовій блюзовій сітці акордів, наприклад: C7; C7; C7; C7; F7; F7; C7; C7; G7; F7; C7; C7 тощо.

Розберемо гармонізацію перших чотирьох послідовностей гармоній на музику трьох найвідоміших у світі естрадних творів.

Перша це – музика до пісні Тото Кутуньо «L'ete Indien», котра стала всесвітньо популярною після її виконання французьким співаком Джо Дассеном у 1975 році, приклад № 6.

Другий хіт естради – це мелодія відомої пісні, що написана на музику О. Зацепина та вірші Л. Дербеньова «Ищу тебя» з телефільму-мюзіклу «31 июня» (1978 р.), приклад № 7.

Та звернемо увагу на акорди мелодії з пісні, яка написана у 1963 році бразильським композитором А. К. Жобімом на вірші В. Мораеса у латиноамериканському стилі *босанова* «How Insensitive». У цьому прикладі версія аранжування акомпанементу і гармонізації для виконання на баяні чи акордеоні показана ближче до жанру оригіналу, приклад № 8.

Прикл. № 6

L'ete Indien
Musique de Toto Cutugno

Bossa Nova

Musical score for 'L'ete Indien' by Toto Cutugno, featuring a Bossa Nova style. The score is in 4/4 time and consists of three systems of piano accompaniment. The first system shows the right hand with a melodic line and the left hand with a bass line, including chords marked 'M' and 'd'. The second system continues the melody and bass line with chords marked 'd' and '7'. The third system concludes the piece with chords marked 'm' and '7'.

Прикл. № 7
Ищу тебя

З кіно-фільму «31 июня»
Музика Олександра Зацепина

Bossa Nova

Musical score for 'Ищу тебя' (I'm looking for you) from the film '31 июня', featuring a Bossa Nova style. The score is in 4/4 time and consists of three systems of piano accompaniment. The first system shows the right hand with a melodic line and the left hand with a bass line, including chords marked 'M'. The second system continues the melody and bass line with chords marked 'd' and '7'. The third system concludes the piece with chords marked 'm' and '7'.

Прикл. № 8

How Insensitive
Music by A.C. Jobim

Bossa Nova

Для комфортної гри, через різні технічні виконавські можливості клавіатури для правої руки баяна та акордеона в рамках діапазону інструментів тощо, спрощення музикантом деяких технічно важких моментів у роботі над текстом творів має місце.

У перших тактах теми творів, 6-го, 7-го, 8-го прикладів, використовується однакова ритмічна модель акомпанементу *босанови* та приблизно однакова гармонізація. Спочатку два такти займає гармонія Ре-малого мінорного септакорду (Dm7), слідує два такти займає акорд До-дієз-зменшений септакорд (C#o), далі йде гармонізація Ре-малого мажорного септакорду з басом До (D7/C) (у А. К. Жобіма пропонується До-малий мінорний септакорд) і останні два такти аранжовані гармонією Соль-малий мінорний септакорд з басом Сі-бемоль (у А. К. Жобіма пропонується Соль-мажорний секстакорд з басом Сі).

Кожний твір було написано композиторами в оригінальному жанрі і стилі. «L'ete Indien» Тото

Кутуньо запропонував як твір вокального жанру у стилі *балада*, твір «Ищу тебя» О. Зацепина написана теж як пісня у стилі *диско*, але ж ця музика у виконанні на баяні та акордеоні звучить повноцінно та привабливо в переробці на латиноамериканський стиль *босанова*, як і вокальний твір А. К. Жобіма в його оригінальному стилі.

Висновки. В підсумку, переслідуючи мету урізноманітнити та прикрасити концертно-виконавський репертуар, музикант має можливість аранжувати, гармонізувати акомпанемент та підготувати бажаний твір іншого стилю для гри в своєму репертуарі в тому стилі, що сподобався особисто йому та слухачеві. Аранжування та гармонізація музичних творів легкого жанру може бути у безліч стилів естрадно-джазової культури але в даному випадку пропонується *босанова*.

Дослідницька робота в цьому напрямку має ключові позитивні наслідки для розвитку інструментального виконавства баяніста та акордеоніста в естрадно-джазової культурі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бриль И. Практический курс джазовой импровизации: учеб. пособ. Москва: Советский композитор, 1985. 111 с.
2. Власов В. Школа джаза на баяне и аккордеоне : уч. пособ. Одеса : Астропринт, 2008. 160 с.
3. Липс Ф. Искусство игры на баяне. Москва : Музыка, 1985. 158 с., нот.
4. Стрельченко К. Методика виконання творів на баяні та акордеоні в естрадно-джазових стилях. *Наукові записки / упор. Л. Л. Макаренко. Київ : Вид-во НПУ ім. М. Драгоманова, 2019. Вип. СХХХХІІ (142). 266 с. (серія пед-ні науки).*
5. Стрельченко К. Практичний курс естрадно-джазового акомпанементу для баяна та акордеона : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. мистецьких навч. закл. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. 172 с.
6. Стрельченко К. Сучасні аранжування та перекладення п'єс для баяна й акордеона: навч.-реперт. зб. для студ. вищ. мистецьких навч. закл.: в 2 ч. Ч. I. Київ : Київ. Ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. 104 с.
7. Стрельченко К. Сучасні аранжування та перекладення п'єс для баяна й акордеона: навч.-реперт. зб. для студ. закл. вищ. мистецької освіти: в 2 ч. Ч. II. Джаз. Київ : Київ. Ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. 118 с.
8. Стрельченко К. Ч. Корея «Хрустальная тишина» Аранжировка. *Журнал «Джаз» / [упор. та заснов. В. П. Титаренко]. Київ : Вид-во «Арт Студія Друк», 2012. № 1 (35). 40 с.*
9. Черепанин М., Булда М. Естрадний олімп акордеона : моногр. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2008. 256 с.
10. Чугунов Ю. Гармония в джазе: учеб.-метод. пособ. для ф-но. Москва : Советский композитор, 1988. 144 с.

REFERENCES

1. Bril, I. (1985). *Prakticheskiy kurs dzhazovoy improvizatsii [Practical Course of Jazz Improvisation] : ucheb. posob. Moskva : Sovetskiy kompozitor. 111 s. [in Russian].*
2. Vlasov, V. (2008). *Shkola dzhaza na bayane i akkordeone [School of Jazz Accordion and Bayan]: uch. posob. Odesa: Astroprint. 160 s. [in Russian].*
3. Lips, F. (1985). *Iskusstvo igry na bayane [Art of Play the Accordion]. Moskva : Muzyka. 158 s. not. [in Russian].*
4. Strelchenko, K. (2019). *Metodyka vykonannya tvoriv na baiani ta akordeoni v estradno-dzhazovykh styliakh [Methods of Performing Works On Bayan And Accordion in Pop And Jazz Styles]. Naukovi zapysky / upor. L. L. Makarenko. Kyiv : Vyd-vo NPU im. M. Drahomanova, Vyp. СХХХХІІ (142). 266 s. (seriia ped-ni nauky). [in Ukrainian].*
5. Strelchenko, K. (2014). *Praktychnyi kurs estradno-dzhazovoho akompanementu dlia baiana ta akordeona [Practical Course of Jazz Accompaniment For Bayan And Accordion] : navch.-metod. posib. [dlia stud. vyshch. mystetskykh navch. zakl.]. Kyiv : Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka, 2014. 172 s. [in Ukrainian].*
6. Strelchenko, K. (2017). *Suchasni aranzhuvannia ta perekladennia pies dlia baiana y akordeona [Modern arrangements and transcriptions of pieces for bayan and accordion] : navch.-repert. zb. dlia stud. vyshch. mystetskykh navch. zakl. : v 2 ch. Ch. I. Kyiv : Kyiv. Un-t im. B. Hrinchenka. 104 s. [in Ukrainian].*
7. Strelchenko, K. (2021). *Suchasni aranzhuvannia ta perekladennia pies dlia baiana y akordeona [Modern arrangements and transcriptions of pieces for bayan and accordion]: navch.-repert. zb. dlia stud. zakl. vyshch. mystetskoï osvity: v 2 ch. Ch. II. Dzhaz. Kyiv : Kyiv. Un-t im. B. Hrinchenka. 118 s. [in Ukrainian]*
8. Strelchenko, K. (2012). *Ch. Korea «Khrustalnaia tyshyna». Aranzhyrovka [C. Corea «Chrystal Silence» Arrangement]. Zhurnal «Dzhaz» / [upor. ta zasnov. V. P. Tytarenko]. Kyiv : Vyd-vo «Art Studii Druk». № 1 (35). 40 s. [in Ukrainian].*
9. Cherepanyn, M., Bulda, M. (2008). *Estradniy olimp akordeona [Variety olympus of accordion] : [monohr.] Ivano-Frankivsk : Lileia-NV. 256 s. [in Ukrainian].*
10. Chugunov, Yu. (1988). *Garmoniia v dzhaze [Harmony in Jazz] : ucheb.-metod. posob. dlya f-no. Moskva : Sovetskiy kompozitor. 144 s. [in Russian].*